

ESIL CHIRIX JUN LI SUMK'UUB'ANK RE JITOK SA' KOMONIL

L.V.M. chiru laj MARCOS

Wi laa'at jun li ch'ina'al li maa'ani yook chaawochb'eeninkil ut wankat rub'el xwankil li x'Awab'ejilal li tenamit Estados Unidos sa' li teep Nueva York ut jun sut tana xe'xk'e aawe sa' jun li "kolb'il" na'aj malaj "kolb'il na'aj chiruheb' laj k'anjal", naru t-ch'a'ajko'q chaawu sa' xk'ab'a' jun li sumk'uub'ank re jitok sa' komonil. *Li yiib'ank k'anjal a'in ink'a' naxchap rib' rik'in li yiib'ank k'anjal chirix laaq'axok ch'och' ut MAAK'A' minb'il aawu xb'aanunkil re xsumenkil li esil a'in.*

Xb'aanumank jun li sumk'uub'ank re jitok sa' komonil ("Sumk'uub'ank") li naxk'ab'a'i L.V.M. *chiru laj Marcos*, Yiib'ank k'anjal Ajl. 1:18-CV-01453 (S.D.N.Y.). Li elajink sa' chaq'rab' a'in a'an cho'q rebeb' li kok'al li maawa'eb' aj Estados Unidos—naraj xyeeb'al eb' li kok'al aj q'axol ch'och' li wankeb' malaj wanqeb' rub'el li xwankil li tenamit Estados Unidos rik'in li molam rebeb' laj sik'ol kolb'a ib' sa' jalan chik tenamit ("ORR")—li wankeb' sa' li tenamit Nueva York ut naq anaqwan wankeb' malaj jun sut ajwi' xe'wank sa' jun li kolb'il na'aj (jun "kolb'il na'aj" malaj "kolb'il na'aj chiruheb' laj k'anjal"). Chixjunileb' li neke'tz'aonk sa' li elajink sa' chaq'rab' neke'xk'e rib'eb' chi xtuqub'ankil ru li yiib'ank k'anjal ut li raqleb'aal aatin sa' li na'aj Estados Unidos cho'q re li na'aj sa' li rokeb'aal iq' sa' li tenamit Nueva York ("Raqleb'aal aatin") tento tixye ma us li sumk'uub'ank.

Li esil a'in tixye aawe chirix k'aru wank aak'ulub' sa' xk'ab'a' li naxye li sumk'uub'ank. Moko yookat ta chi elajiik sa' chaq'rab' ut a'in maawa' jun li esil. Wi nakaak'oxla naq li sumk'uub'ank a'in nak'anjalak chaawu, b'aanu usilal chaawil.

**B'AANU USILAL, MAAB'OQ' LI RAQ'LEB'AAL AATIN SA' AATINOB'AAL CH'IICH'
MALAJ SA' LI X'OPISIIN LAJ TZ'IIB' SA' LI RAQ'LEB'AAL AATIN RE XTZ'ILB'AL RIX
LI SUMK'UUB'ANK A'IN.**

Chirix k'aru li elajink sa' chaq'rab'?

L.V.M. chiru laj Marcos (chalen sa' xtiklajik kixk'ab'a'i *L.V.M. chiru. Lloyd*) a'an jun li yiib'ank k'anjal chiru li chaq'rab' li nak'utunk re sa' xk'ab'a' jun li ch'uut (jun li "paayil") chi kok'al li maawa'eb' aj Estados Unidos li xe'ok malaj te'ok sa' li tenamit Estados Unidos chi maak'a'eb' xna'xyuwa' (chi kok'aq xsa' neke'xk'ab'a'i jo' li maak'a' rochb'een"), li wankeb' sa' li tenamit Nueva York ut naq wankeb' malaj jun sut ajwi' xe'wank sa' jun li "kolb'il" na'aj malaj "kolb'il na'aj chiruheb' laj k'anjal" naq xe'wank rub'el xwankil li ORR. Jun li yiib'ank k'anjal jo' a'in nak'emank sa' xk'ab'a' jun ch'uut chi poyanam li neke'raj xwech'b'al chiru li chaq'rab' li juntaq'eeteb', li naxb'aanu naq li raq'leb'aal aatin tixk'e raj jun ajwi' li raq'b'a aatin. Eb' li poyanam li te'xtaw usilal sa' xk'ab'a' li raq'b'a aatin ut li te'wanq sa' xyanqeb' li ch'uut a'in li neke'xk'utuk li yiib'ank k'anjal neke'xk'ab'a'i "eb' aj tz'aamanel". Jo'kan ajwi' naru te'xk'ab'a'i jo' li wankeb' sa' "xyanq li ch'uut".

Li yiib'ank k'anjal a'in kiq'axtesimank sa' li po febrero sa' li chihab' 2018 ut xwech'i sa' xk'ab'a' naq sa' li hoonal a'in, li molam rebeb' laj sik'ol kolb'a ib' sa' jalan chik tenamit/ORR ut laj Jolominel (Scott Lloyd) xe'xyiib' jun li chaq'rab' li naxk'ab'a'i "Li Chaq'rab' re tz'ilok rix re laj Jolominel" li nab'ayk li rach'ab'ankil eb' li wankeb' sa' xyanq li ch'uut a'in. Eb' laj tz'aamanel xe'xwech'i naq, sa' xk'ab'a'

li naxye li chaq'rab' re tz'ilok rix re laj Jolominel, yalaq ani reheb' li kok'al li wank chaq sa' jun li kolb'il na'aj (jun li "kolb'il na'aj" malaj "kolb'il na'aj chiruheb' laj k'anjal") na'ajmank chaq naq us t-ile'q xb'aan laj Jolominel Lloyd re naq taaruhanq rach'ab'ankil re jun laj ch'olaninel. Eb' laj tz'aamanel xe'xwech'i ajwi' naq li chaq'rab' a'in kixq'et chiru li chaq'rab' naq tb'ayq li rach'ab'ankil eb' li wankeb' sa' xyanq li ch'uut naq xq'etmank li chaq'rab' re li tenamit Estados Unidos ut eb' li chaq'rab' re li x'awab'ejilal, tz'aqal li chaq'rab' li xtaqlahom wi' chik re xkolob'aleb' li xe'relq'a ut li chaq'rab' chirix chanru xb'aanunkil a'in.

Sa' li po junio re li chihab' 2018, li raqleb'aal aatin xq'axtesi xramb'al elajink reheb' laj tz'aamanel, -li naraj xyeeb'al xramb'al elajink chi xramb'al ru li ORR roksinkil li Li Chaq'rab' re tz'ilok rix re laj Jolominel. Chalen chaq li hoonal a'in, li chaq'rab' re tz'ilok rix re laj Jolominel moko yook ta chi k'anjalak ut li wankeb' sa' xyanq li ch'uut a'in moko wankeb' ta rub'el xwankil. Eb' laj tz'aamanel ut li awab'ejilal wankeb' sa' aatin re xtuqub'ankil ru li yiib'ank k'anjal a'in ut xe'xtz'aama re li raq'leb'aal aatin naq tixk'ulub'a jun li sumk'uub'ank li tixram chiru li ORR te'xmin ruheb' li wankeb' sa' xyanq li ch'uut a'in naq te'xpaa'b' Li chaq'rab' re tz'ilok rix re laj Jolominel toj reetal tixsach li sumk'uub'ank (3 chihab'). Li raqleb'aal aatin kixxaqab'eb' laj nawol chaq'rab' li te'wanq cho'q ruuchil li ch'uut chiru hoonal li yookeb' xk'oxlankil wi traq'ek li sumk'uub'ank. Neke'xk'ab'a'i' "Eb' laj nawol chaq'rab' re li ch'uut" ut naru taataw xkomon chirixeb' sa' xraqik li hu a'in.

Ma wankin sa' xyanq li ch'uut?

Naru wanqat sa' xyanq li ch'uut a'in wi nakaab'aanu li oxib' chi na'leb' a'in: (1) laa'at jun li ch'ina'al li maawa' aj Estados Unidos ut wankat rub'el xwankil li molam reheb' laj sik'ol kolb'a ib' sa' li tenamit Estados Unidos ("ORR"), (2) Anaqwan wankat sa' li tenamit Nueva York ut (3) xatwank malaj wankat sa' jun li "kolb'il na'aj" malaj "kolb'il na'aj rik'ineb' laj k'anjal" re li ORR.

K'aru tk'ulmanq wi tk'ulub'amanq li sumk'uub'ank?

Li sumk'uub'ank a'in yal jun ch'ina resil li sumk'uub'ank. Wi taawaj xkomon li na'leb' tento taawil ru li sumk'uub'ank malaj aatinan rik'in laj nawol chaq'rab' li yook chaatenq'ankil (wi wank junaq aawe) malaj laj nawol chaq'rab' li natenq'ank re li ch'uut re xnawb'al b'ayaq chik chirix.

Li sumk'uub'ank, li twanq chiru oxib' chihab' chalen chaq li kutan naq li raq'leb'aal aatin tixk'ulub'a, naraj naq li awab'ejilal:

- (1) Ink'a' tixk'e wi chik li chaq'rab' re tz'ilok rix re laj Jolominel chiru li hoonal naq li sumk'uub'ank toj nak'anjalak;
- (2) Naq tixk'e reetal li yook chi k'ulmank ut xk'eb'al resil rajlal po reheb' laj nawol chaq rab' chirix li wankeb' sa' xyanq li ch'uut re xk'ak'aalenkileb', sa' xyanq li resil a'in tixk'utb'esi wi yook chi b'ayq li rach'ab'ankil eb' li wankeb' sa' xyanq li ch'uut re naq te'kanaaq rik'ineb' laj ch'olaninel.

Li elajink sa' chaq'rab' moko naxpatz' ta xq'ajkamunkil sachomq rik'in tumin, jo'kan naq maajun reheb' li wankeb' sa' xyanq li ch'uut tixk'ul tumin jo' xtojb'al.

Laa'at wank aak'ulub' chi xwech'b'al li sumk'uub'ank.

Laa'at wank aak'ulub' re xyeeb'al li nakaak'oxla chirix li sumk'uub'ank naq li raq'elb'aal aatin toj maaji' tixk'ulub'a. Naru taab'aanu rik'in xtz'iib'ankil jun li hu chiru li raq'leb'aal aatin, xik' sa' jun li ch'uutam sa' li raq'leb'aal aatin chirix li sumk'uub'ank, malaj li wiib' na'leb'.

Ab'anana, MAAK'A' TENTO TAAB'AANU WI WANKAT SA' AATIN RIK'IN LI SUMK'UUB'ANK. Wi nawulak chaawu li naxye li sumk'uub'ank malaj maak'a' nakaak'oxla chirix li naxye, maak'a' tento taab'aanu rik'in li elajink sa' chaq'rab' a'in.

Wi moko wankat ta sa' aatin rik'in li sumk'uub'ank, wank aak'ulub' re xtz'aamankil chiru li raq'leb'aal aatin naq ink'a' tixk'ulub'a li sumk'uub'ank. Wi li raq'leb'aal aatin ink'a' naxk'ulub'a li sumk'uub'ank, ink'a' t-b'aanumanq ut li elajink sa' chaq'rab' ink'a' t-xaqab'anq re. Wi a'in li taawaj, tento taatz'ib'a' naq moko wankat ta sa' aatin rik'in li sumk'uub'ank. Wi nakaatz'iib'a naq moko wankat ta sa' aatin, naru, wi taawaj, xik' ajwi' sa' li ch'uutam b'arwi' taak'emanq li raq'b'a aatin, ab'an moko minb'il ta aawu chi xb'aanunkil. Wi nakaasik' ru wulak sa' li ch'uutam b'arwi' taak'emanq li raq'b'a aatin, naru taab'aanu sa' laak'ab'a' malaj rik'in laj nawol chaq'rab' li yook chaatenq'ankil. Wi nakaasik' ru naq tattenq'aaq xb'aan laj nawol chaq'rab', laa'at tento taachap ut xtojb'al li xk'anjal. Wi li raq'leb'aal aatin naxk'ulub'a li sumk'uub'ank usta moko wankat ta sa' aatin, a'in li taak'ul usta moko wankat ta sa' aatin rik'in li sumk'uub'ank.

Chixjunileb' li wech'ink li wankeb' chi tz'iib'anb'il ut eb' li hu b'arwi' nak'utb'esimank tento:

- Tento t-k'utunq chi us li k'ab'a'ej ut li ajl li yiib'ank k'anjal a'in: *L.V.M. chiru. laj Marcos*, Yiib'ank k'anjal ajl. 1:18-CV-01453 (S.D.N.Y.);
- Tento tk'eemanq chiru li raq'leb'aal aatin rik'in xtaqlankil sa' correo chiru laj tz'iib' sa' li raq'leb'aal aatin, raq'leb'aal aatin sa' li tenamit Estados Unidos cho'q re li rokeb'aal iq' sa' li tenamit Nueva York, laj Daniel Patrick CK Moynihan Courthouse, 500 Pearl St., New York, NY, 10007, ATTN: *L.V.M. chiru laj Marcos* Class Objection; malaj xq'axtesinkil chi u sa' li na'aj a'in; malaj xtaqlankil sa' correo electronico re Class Counsel naru roksinkil li xjayalil li wank sa' xraqik li hu a'in;
- Ink'a' tento tixnumsi li kutan Lunes 6 re noviembre re 2023 re xk'eeb'al li wech'ink a'in.

Jo'q'e ut b'ar tixsik' ru li raq'leb'aal aatin ma tixk'ulub'a li sumk'uub'ank? (MOKO NA'AJMANK TA NAQ TATWULAQ)

Li Ch'uutam b'arwi' taak'emanq li raq'b'a aatin xaqab'anb'il sa' li kutan 11 re diciembre re 2023, sa' li raq'leb'aal aatin sa' li tenamit Estados Unidos cho'q re li roq'eb'al iq' sa' li tenamit Nueva York, Daniel Patrick Moynihan Courthouse, 500 Pearl St., New York, NY, 10007. Li kutan ut li hoonal re li ch'uutam b'arwi' taak'emanq li raq'b'a aatin naru tixjal yalaq jo'q'e. Wi najalmank li kutan malaj li hoonal re li ch'uutam b'arwi' taak'emanq li raq'b'a aatin twanq, chi sib'il, rik'in li li xtusb'ankil li k'anjal re li raq'leb'aal aatin li xok'b'il sa' ulul ch'iich' li nawb'il xb'aan chixjunileb' (Sistema de registros electrónicos de acceso público del tribunal) (PACER), sa' <https://ecf.nysd.uscourts.gov/>, oksi li yiib'ank k'anjal ajl. 1:18-CV-01453. *Moko minb'il ta aawu wulak sa' li ch'uutam a'in. Moko na'ajmank ta*

naq laj nawol chaq'rab' li yook chaatenq'ankil twulaq sa' li ch'uutam a'in. Moko na'ajmank ta naq laj ch'olaninel aawe twulaq sa' li ch'uut a'in. K'ulb'ilat chi wulak wi taawaj xwech'b'al li sumk'uub'ank malaj wi taawaj wank sa' li ch'uutam, ab'an moko minb'il ta aawu xb'aanunkil.

B'ar naru tintaw chik xkomon?

Li esil a'in naxch'inob'resi li sumk'uub'ank. Chixjunil li naxye li sumk'uub'ank wank chixk'atq li hu a'in. Wi taawaj b'ayaq chik xkomon, aatinan rik'in laj nawol chaq'rab' li yook chaatenq'ankil. Li sumk'uub'ank chirix tuqub'ank sa' sahilal naru taataw ajwi' sa' li na'aj sa' internet a'in :

<https://tinyurl.com/LVMSettlement>

Laa'at ajwi' naru tat'aatinaq rik'in laj nawol chaq'rab' re li wankeb' sa' xyanq li ch'uut rik'in xtz'iib'ankil li correo malaj correo electronico:

ATTN: L.V.M. CLASS COUNSEL
New York Civil Liberties Union Foundation
125 Broad St., 19th Floor
New York, NY 10004
Tel: 518-602-7046 (correo sa' yaab' k'uxej li xaqab'anb'il cho'q reheb' li wankeb' sa' xyanq li ch'uut)
LVMClass@nyclu.org (correo electronico li xaqab'anb'il reheb' li wankeb' sa' xyanq ch'uut)

Jo'kan ajwi' naru tatokenq sa' li xtaql ch'uutam re li yiib'ank k'anjal a'in, chi sib'il, rik'in li xtusb'ankil li k'anjal re li raq'leb'aal aatin li xok'b'il sa' ulul ch'iich' li nawb'il xb'aan chixjunileb' (Sistema de registros electrónicos de acceso público del tribunal) (PACER) sa' <https://ecf.nysd.uscourts.gov/>, oksi li yiib'ank k'anjal ajl. 1:18-CV-01453.